

TÜRDOK Masalı: ULAKBİM bir Zombi mi?

Tale of TURDOK: Is ULAKBİM a Nightmare

BUGÜN bir masal anlatıp kıssadan hisse çıkarmaya çalışacağız. Bir varmış, bir yokmuş...

Genç TÜBİTAK'ın kuruluş yasası ulusal ölçekte hizmet verecek ve etkinlik gösterecek bir dokümantasyon merkezi oluşturulması için bir hüküm içeriyordu. Genç TÜBİTAK'ın genç dokümantasyon merkezi 1966 yılı başında kuruldu, tahminen çok büyük (TÜBİTAK'a göre ve TÜBİTAK'inkilerden) hedefler ve amaçlar yüklenmeden; sessiz ve sedasız.

Öyle sessiz ve sedasız ki Daniel Bey Refet Bey'i merdivenlerden yuvarlamaya kalkmasa adı ve sanı bu tarihe kadar duyulmayabilirdi. İki yıl tarihçelerde bile yer almayan bir salkıktan sonra 30 yıl önce bir "ateş topu" düştü TÜRDOK'un ortasına: Kısmet Hanım. Etrafında bir avuç hevesli ve yetenekli genç; üstünde çoğu zaman inanmış, çoğu zaman ikna edilebilir, çoğu zaman işbirliğine açık bir TÜBİTAK yönetimi; bu "ateş topu" değdiği yeri yakarak sesli ve sedalı bir TÜRDOK kuruyor.

Kısa zamanda TÜRDOK tepeden tırnağa alev alıyor: öz bütlenleri, bilgi profilleri, bibliyografyalar, el kitapları Türkiye'nin bu ilk dokümantasyon merkezi ne bilgisayarlar ne de İnternet ortalıktayken etrafına ışık saçmak için çırpınıyor. Ve başanıyor da! Bugün dahi ulaşılmaz güç dağıtım listelerine ulaşıyor. Bugün bile o kadar zamana sığdırılması olanaksızca yakın bir ürün yelpazesi sunuyor. 70'ler TÜRDOK'un altın yılları. Kısmet Hanım ile liderlerine inanmış arkadaşları bir "bilgi katarı" oluşturuyorlar, dolanıyorlar bir baştan ötekine.

Bazıları içinse İnternet'in geldiği 1993 baharında.

Açık olan bir nokta var: 1970'lerin dinamik ve başarılı TÜRDOK'u 1980'lerin ilk yarısını kazasız, ikinci yarısını sessiz atlattıktan sonra 1990'ların başında, değil adını duyurmak, deyim yerindeyse bu adın ağırlığını dahi omuzlayamadı.

TÜRDOK'un çöküşü önlenebilir miydi? Hemen her teoriye göre yanıt aynı: Hayır! Nedeni nesnel de olsa, öznel de olsa TÜRDOK "lanetli"ydi ve kaçınılmaz sonuna doğru gidiyordu.

Bir yanda "komplo teoriler" var. Bunlar eski TÜRDOK'lular, o "ateş topu" ile birlikte alev alev yananlar. TÜRDOK'un altın çağlarını yaşamış olup çöküşünü içlerine sindiremeyenler. Diyorlar ki: "TÜRDOK, TÜBİTAK'ın önüne geçen bir isimdi ve bu nedenle yok edilmesi gerekiyordu". Makul bir senaryo olabilir. TÜBİTAK'ın TÜRDOK can çekişirken yardıma koşmadığı ve hatta ölüm döşeginde adımı bile değiştirdiği açık. Neden tüm bu tezgahı TÜBİTAK ayarlamış olmasın?

Bir de şöyle düşünelim: "TÜRDOK, oluşmamış bir pazarda, olmayan bir müşteriye, ekonomik olmayan, inovasyon çarkına girmemiş bir ürün pazarlamaya çalışıyordu". Efendiiiiim?

Tamam, bir kez daha ve yavaş yavaş açıklayalım: "TÜRDOK," burası açık; "oluşmamış bir pazarda," 1960'ların ortasında daha Türkiye'de enformasyon ve dokümantasyonun ne olduğunu doğru dürüst bilen birileri yokken bunların pazarlanacağı bir ortam tabii ki olamaz; "olmayan bir müşteriye," daha üniversiteler araştırıcı kimliklerini yeni yeni buluyorlar, ikameci sanayi ancak ufukta görünmüş, bilgi/enformasyon alacak kimse yok ortalıkta; "ekonomik olmayan," TÜBİTAK (daha doğrusu devlet kaynakları) TÜRDOK'u sürekli destekledi, hem de birim üretim başına oldukça yüksek bir bedel ödeyerek; "inovasyon çarkına girmemiş" TÜRDOK'un sağladığı bilgi/enformasyon süreç, ürün, hizmet üretme yolunda yalnızca marjinal bir etki yaptı, başrole çıkmadı, ya da başrolde yıldızlaşamadı.

Her iyi şeyin bir sonu olmalı (mı?). 80'lerde duraklama başlıyor. Kismet Hanım ayrılıyor. Dinamik kadronun bir kısmı erken emeklilik sefasını sürüyor. TÜBİTAK'ın TÜR DOK'a bakışı değişiyor. Kaynaklar kesiliyor, ilgi azalıyor, spot başka tarafa çevriliyor. 1984'de yayın/bilgi taramaları on-line oluyor, TÜBES adı ortaya çıkarılıyor, "dünyanın bilgisi Türkiye'de" toplanıyor, ama nafile. Ne ilk günlerin heyecanı, ne alev alev bir kadro, ne harıl harıl ürün hazırlayan uzmanlar, hemen her iyi kuruluşta er ya da geç olduğu gibi *thrill is gone*.

90'lar TÜR DOK'un yok oluşuna tanık oluyor. Enformasyon teknolojileri kara bir bulut gibi üstüne çöküyor TÜR DOK'un. ETM adı altında tarama sayıları katlanarak artıyor, ama ne TÜBİTAK eski TÜBİTAK, ne TÜR DOK eski TÜR DOK. Nihayet TÜR DOK ismi de tedavülden kalkıyor, emektaşlarının gözleri önünde koca bir tarih arşivdeki yerine kaldırılıyor.

Ne acıdır ki, ulusal bilgi merkezi için ön olurluk raporunu hazırlayanlar 30 yıl önce genç TÜBİTAK'ın, araçları farklı da olsa, kavramsal düzlemde aynı girişimi başlattığını vurgulamıyorlar, onu bırakın TÜR DOK sözcüğünü bile raporlarında anmıyorlar. Amneziden nasibini alanlar arasında TÜBİTAK yönetimi (1996 başında TÜR DOK'un gerçek 30. yılını kutlamak kimsenin aklına gelmiyor) ile ULAKBİM yönetimi de (görülebilir en eski ULAKBİM tarihi 1983'de YÖK Dokümantasyon Merkezi'nin kuruluşu olarak algılanıyor) var. Ve, TÜR DOK'u, elbirliği ile, unuttuyoruz!

Onlar ermiş muradına?

*** TÜR DOK'un (önlenebilir) çöküşü:**

Komple teorisi mi, yoksa doğal seleksiyon mu?

TÜR DOK'un yok oluşu tam olarak ne zaman başladı? Ya da TÜR DOK'un çöküşü tam olarak ne zaman tamamlandı? Bunları kestirmek oldukça güç. Rivayet de muhtelif kaçınılmaz olarak. Derler ki TÜR DOK adı TÜBİTAK'tan önce anılmaya başladığında. Ya da 1979'da Kismet Hanım müdürlükten ayrıldığında. Belki 1984'de ilk on-line tarama yapıldığında. Belki de Enformatik Daire Başkanlığı içine alındığı 1992'de.

Tüm bu durum ve şartlar altında TÜR DOK'un önünde iki yol vardı: Pazar oluşturmak, müşterilerini yaratıcı ilişkilere sokmak, üretim ekonomisini gerçekçi bir temele dayamak, ürününü inovatif kullanıcılarla buluşturmak ve hayatta kalmak. Ya da idare-i maslahat ve kaçınılmaz son! Ne yazık ki TÜR DOK ikinci yolu seçti, ve belki sonunu kendi eliyle hazırladığının ayırımına varamadı bile.?

*** ULAKBİM: Yaşayan bir ölü mü?**

"TÜR DOK ULAKBİM'dir, ULAKBİM de TÜR DOK!" Tartışılabilir Ama diyelim ki böyle: ULAKBİM'i bekleyen tehlikeyi görebiliyor musunuz? "Oluşmamış bir pazarda, olmayan bir müşteriye, ekonomik olmayan, inovasyon çarkına girmemiş bir ürün pazarlamaya çalışmak" ve kaçınılmaz son!

ULAKBİM-TÜR DOK karşılaştırmasını yaparken gözden kaçırılması gereken bir unsur var: ULAKNET. Ama ULAKNET tek başına ULAKBİM'i TÜR DOK'un akibetinden koruyabilir mi? Karamsar senaryo-yu benimsersek: Hayır. TR-NET ve TÜVAKA'nın yarat(a)madığı katma değeri yaratmadığı sürece ULAKNET bir kurtarıcı olamaz. Olsa olsa ULAKBİM'in, zombinin sarıldığı muma bezidir ULAKNET.

Açık olan bir nokta var: ULAKBİM'in var olduğu koşullar, bilgi/enformasyon-ürün ve hizmetleri açısından, TÜR DOK'un altın çağlarına göre çok daha avantajlı. Manipüle edilerek pazarı tarifleyecek bir müşteri ya da potansiyel müşteri kitlesi var. Hizmetlerini ekonomik açıdan daha iyi tanımlamak ve ücretlendirmek mümkün. Çok daha önemlisi Türkiye'de inovatif olmak isteyen, daha doğrusu inovatif olmak zorunda olan bir üretici grubu mevcut.

"Pazar oluşturma, müşterilerini yaratıcı ilişkilere sokma, üretim ekonomisini gerçekçi bir temele dayama, ürününü inovatif kullanıcılarla buluşturma"...

İşte bütün mesele!